

Constantin PAIU

Portretul comediantului

Cea mai de curând-dăruită carte de Sorina Bălănescu prețuitorilor de povești adevărate despre teatru se cheamă **Surâzător comediantul trecea: Miluță Gheorghiu**. O carte despre o legendă adevărată: dacă n-ar fi (fost), nu s-ar povesti!

Acest răsfățat al publicului, ne dovedește autoarea, era un încăpățânat nonconformist. Relația lui cu scena și cu sala nu se alinia normalității de drept comun. Avea *ritmul lui* (neiertător față de „fie cum o fi“), avea *știința lui* (singulară) în modelarea vocii, în sublinierea nuanței cu ajutorul privirii și al gestului clipitor-mărunt. Spectaculozitatea apariției sale (ovaționată) pe scenă sau a trecerii sale (cu alai) pe stradă (unde ieșenii îl salutau cu prietenie, socotindu-l *al lor*, la fel cum *al lor* era Teiul de la Copou și tot *a lor* Bojdeuca lui Creangă, din Țicău), această spectaculozitate repudia, paradoxal, ostentația; totul se petrecea astfel pentru simplul și bunul motiv că Miluță Gheorghiu nu încăpea în tiparele obișnuite. Asupra acestei existențe artistice, scăpărând neconținut surprize, se apleacă, riguros și metodic, Sorina Bălănescu, într-o dublă ipostază: de istoric și de critic teatral.

Într-un fel, cartea despre Miluță Gheorghiu se așază în prelungirea unei imediat-anterioare radiografieri făcută altei prezențe de neuitat a scenei ieșene, *Margareta Baci*; în intervalul a mai puțin de doi ani, autoarea consemnează, comentat, pentru știința noastră și a altora, istoriile a două traiectorii actricești fără de care teatrul românesc ar fi fost, neîndoielnic, mai sărac. S-a întâmplat ca acești doi remarcabili interpreți să se întâlnească nu doar pe scena venerabilei instituții teatrale ieșene; au fost alături, o vreme, și în viața cea de fiecare zi. Legatară, sufletește, a acestora doi, Sorina Bălănescu a scos la lumină, în două opuri de referință, biografiile deloc romanțate ale celebrului tandem, care, cum zice poetul, „s-a dus să moară puțin.“

Cartea la care facem acum sumare adnotări nu respectă nici ea tipicul unui studiu monografic așezat ordonat pe o cronologie ascendentă. Sorina Bălănescu poartă reflectorul analitic, pe rând, asupra câte unui tronson definitoriu pentru personalitatea artistică a maestrului ieșean, izbutind, printr-o sever-supravegheată focalizare, panoramarea, din unghiuri simultane de contemplare, a drumului parcurs de actor începând cu prima sa mare izbândă, din 1924, cu rolul Albert, din *Cafeneaua cea mică* de Tristan Bernard și încheind cu rolul care avea să-l așeze, definitiv, într-o nobilă descendență a lui Matei Millo – *Cucoana Chirița*; și-a încheiat, de altfel, trecerea prin lumea magică a scenei cu acest rol, mereu reluat, ajungând să-l înfățișeze publicului de peste 1500 de ori. Între cele două repere defilează sutele de alte personaje cărora le-a dat viață Miluță Gheorghiu, cartea propunând popasuri mai insistente asupra acelor care l-au propulsat, continuu, spre superlativa prețuire a privitorilor. Ca dominantă a prezenței sale actricești, ni se relevă

disponibilitatea manifestă pentru tipul de interpretare propriu Comediei dell'Arte, cu exersarea unei variante „adaptată la stilul popular“ în *Cucoana Chirița în voiagiu*, ne spune autoarea. Combustia internă, pentru fiecare nouă apariție, e maximă: „Domnul Miluță Gheorghiu se risipește pe scenă, fără reținere, nici rezervă“, va nota profesorul N.I. Popa, pentru scurtă vreme director al Naționalului ieșean.

Această „risipire“, continuă și neiertătoare, este urmărită, pas cu pas, în carte. Pentru cititorul obișnuit cu truda documentării, performanța Sorinei Bălănescu uimește și, de la o vreme, chiar descurajează: puțini cercetători ar putea duce până la capăt o astfel de parcurgere meticuloasă a absolut întregului material informativ (care, în cazul de față, nu e defel ușor de depistat în arhive și în periodice, nici ușor de obținut în mărturii), care mai apoi să fie ordonat, prelucrat și interpretat exemplar. Genurile de spectacol abordate (revistă, operetă, dramă și comedie), repertoriul prin care s-a făcut cunoscut și care l-a consacrat, regizorii cu care a lucrat, emblematici pentru teatrul nostru interbelic (între ei – Vlad Cuzinski, Aurel Ion Maican, Ion Sava, G.M. Zamfirescu), scenografi (cu deosebire Th. Kiriacoff, Traian Cornescu, Mircea Marosin), partenerii străluciți, în montări elogiabile (ei se numeau Elena Zamora, C. Vernescu-Vâlcea, Mișu Fotino, Costache Ramadan, Sandina Stan, Anny Braesky, Margareta Baciuc, Costache Sava, Ștefan Ciobotărașu, Ion Lascăr, Ștefan Dăncinescu...), toate acestea, și altele, se adună în paginile cărții, deseori viața lui Miluță Gheorghiu suprapunându-se vieții instituției însăși, pe care a slujit-o fără nici un răgaz aproape cinci decenii. Comentariul Sorinei Bălănescu nu e unul brechtian; autoarea se implică în desfășurarea întâmplărilor, trăiește alături de actor izbânzile și tristețile lui, fără a aluneca însă nici un moment în păcatul literaturizării; consecvent cultivat este comentariul „la obiect“. De un interes deosebit ne pare a fi capitolul consacrat unei analize a odiseii acelei Chirițe gândită și însuflețită de actor între octombrie 1930, când i s-a încredințat pentru prima dată rolul, de către Aurel Ion Maican, și iunie 1960, data ultimei dintre cele zece reluări-premieră, în direcția de scenă a lui Victor Bumbăști. Iar alte comentarii, la câteva dintre rolurile create, sunt neîndoielnice contribuții la o posibilă și îndelung-așteptată scriere a *Istoriei Teatrului Național „Vasile Alecsandru“ din Iași*. Astfel: Farfuridi (*O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale), Figaro (*Nunta lui Figaro* de Beaumarchais), Cezar (*Androcle și Leul* de G.B. Shaw), Napoleon (*Madam Sans-Gêne* de V. Sardou, Carmencita Frocharda (*Două orfeline* de D'Ennery și Cormon), Baba-Hârca (*Baba-Hârca* de Matei Millo), Mitică Popescu (*Mitică Popescu* de Camil Petrescu), Puntila (*Domnul Puntila și sluga sa Matti* de B. Brecht). Și, firește, *Cucoana Chirița!*

Alăturând acestora referirile la cele două distribuiri în film și la cele șapte partituri dramatice imprimate pe bandă magnetică, alăturând și excepționala iconografie selectată, cartea migălită cu exemplară rigoare și cu vădită dragoste de Sorina Bălănescu se alătură cu demnitate suratelor mai vârstnice din seria numită *Galeria Teatrului Românesc*, inițiativă salutară a Fundației Culturale „Camil Petrescu“ și a Revistei „Teatrul azi“; o carte frumoasă și adevărată, dăruită spre bună cunoaștere celor de față și celor viitori.